

Socialstyrelsen

Overgangen til
voksenlivet for unge
med handicap
- et inspirationsmateriale

Viden til gavn

Overgangen til voksenlivet for unge med handicap

- et inspirationsmateriale

Inspirationsmaterialet er udarbejdet af:

Socialstyrelsen

Edisonsvej 1

5000 Odense

Tlf: 72 42 37 00

E-mail: info@socialstyrelsen.dk

www.socialstyrelsen.dk

Udgivelsesår: 2021

Design & Layout: 4PLUS4

Elektronisk udgave: ISBN-nr.: 978-87-94059-09-1

Indhold

1. Indledning	5
2. Unge med handicap	8
3. Organisering	10
3.1 Modeller for organisering af det tværgående og helhedsorienterede samarbejde	10
3.1.1 Samlet organisering	11
3.1.2 Tværgående netværksmøder	13
4. Den unge fylder 16 år – forberedelse af overgangen fra ung til voksen	15
5. Inddragelse	17
5.1 Den unge.....	18
5.2 Forældre.....	22
6. Udredning af støttebehov	24
6.1 Handleplaner efter servicelovens § 140 til unge med handicap	25
6.1.1 Helhedsorienteret plan.....	26
7. Uddannelse og beskæftigelse	27
7.1 Uddannelsesplan.....	27
7.2 Min Plan.....	27
8. Værge, fuldmagt	29
8.1 Værgemål.....	29
8.2 Partsrepræsentation, bisidder og fuldmagt.....	30
9. Redskaber og skabeloner	32
9.1 Redskaber til brug på myndighedsområdet	32
9.1.1 Redskaber fra Taskforcen på handicapområdet	32
9.1.2 Tragtmodellen	32
9.1.3 Udredningsværktøjet på børnehandicapområdet.....	33
9.1.4 Handleplan og frivillig handleplan.....	33
9.1.5 Voksenudredningsmetoden	33
9.2 Redskaber, der kan understøtte inddragelse af den unge.....	33
9.2.1 Dialog om ressourcer, behov og ønsker for fremtiden.....	33
9.2.2 Overblik over aftaler og ansvarlige.....	34
9.2.3 Netværkskort.....	34
9.2.4 Dialoglinealen	34
9.2.5 De tre Huse.....	35
9.2.6 Feen og Trolldanden	35

10. Bilag	36
10.1 Dimensionerne i udredningsværktøjet.....	36
10.2 Kategorier, overtemaer og undertemaer i Voksenudredningsmetoden	36
10.3 Udredningsværktøjet og Voksenudredningsmetoden	37
11. Referencer.....	44
12. Linkliste.....	46

1. Indledning

For unge med handicap og deres forældre kan det være forbundet med bekymring og usikkerhed, når de unge fylder 18 år og begynder deres voksenliv.

Overgangen fra børne- til voksenområdet i kommunalt regi er forbundet med forandringer og betyder bl.a., at (1):

- › Den unge går fra at være omfattet af reglerne på børne- og ungeområdet til at være omfattet af voksenbestemmelserne i serviceloven.
- › Den unge kan have behov for støtte efter andre regelsæt, eksempelvis på uddannelses- eller beskæftigelsesområdet.
- › Den unge er myndig og selv skal tage beslutninger, medmindre den unge har givet forældre fuldmagt til at medvirke, eller den unge har en værge.
- › Den unge skal forholde sig til nye områder som forsørgelse, uddannelse, beskæftigelse m.m. og dermed også nye tilbud og nye fagpersoner.
- › Den unge skifter oftest sagsbehandler.

Det har stor betydning, at overgangen til voksenlivet planlægges i god tid, så der sikres kontinuitet og tryghed omkring fremtiden for den unge. En litteraturgennemgang, foretaget af Metodecentret i Aarhus, viser, at et væsentligt element i en vellykket overgang til voksenlivet for unge med handicap er tidlig planlægning og rettidig information om forandringer (2).

Det er et kommunalt ansvar at sikre en god overgang til voksenlivet for unge med handicap. For at tydeliggøre dette ansvar samt sikre, at forberedelsen af overgangen til voksenlivet påbegyndes i god tid, har kommunerne, med lovændringen i serviceloven, fået en forpligtelse til at iværksætte forberedelse til overgangen, når den unge fylder 16 år. Forpligtelsen retter sig mod unge med varig og betydeligt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse, som modtager hjælp efter serviceloven.

Det overordnede formål med lovbestemmelsen er at skabe et godt grundlag for den unges overgang til voksenlivet samt forebygge, at den unge kommer til at stå uden hjælp i en periode i forbindelse med overgangen. Loven har også til formål at understøtte kommunerne i at løfte den eksisterende forpligtelse til at sikre, at forberedelsen bliver tværgående og helhedsorienteret, og den foregår i dialog med den unge og dennes forældre.

Ny lovbestemmelse¹

§ 19 a. Kommunalbestyrelsen skal, når en ung med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse, som modtager hjælp efter denne lov, fylder 16 år, påbegynde forberedelsen af overgangen til voksenlivet. Det samme gælder for unge, hvis forældremyndighedsindehavere modtager hjælp efter denne lov alene med afsæt i den unges betydelige og varigt nedsatte fysiske eller psykiske funktionsevne eller indgribende kroniske eller langvarige lidelse. Forberedelsen skal være tværgående og helhedsorienteret og skal foregå i dialog med den unge og dennes forældre. Forberedelsen skal ikke være mere omfattende, end formålet i det enkelte tilfælde tilsiger.

Stk. 2. I forberedelsen, jf. stk. 1, skal indgå overvejelser om følgende forhold vedrørende den unge:

- 1) Behov for hjælp og støtte som følge af funktionsnedsættelsen eller lidelsen.
- 2) Uddannelse.
- 3) Beskæftigelse og forsørgelsesgrundlag.
- 4) Boligforhold.
- 5) Sociale forhold.
- 6) Øvrige relevante forhold.

Stk. 3. Forberedelsen af overgangen, jf. stk. 1 og 2, skal være afsluttet, således at kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om den fremtidige hjælp og støtte, og således at denne kan iværksættes, umiddelbart efter at den unge er fyldt 18 år.

Formålet med inspirationsmaterialet er at understøtte kommunernes implementering af den nye bestemmelse i serviceloven. Inspirationsmaterialet giver forslag til, hvordan kommunerne kan tilrettelægge overgangen på en måde, som understøtter et tværgående og helhedsorienteret samarbejde og en god dialog med den unge og dennes forældre. Foruden konkrete cases beskriver inspirationsmaterialet:

- ▶ Hvilke modeller der kan anvendes i organisering af det tværfaglige og helhedsorienterede samarbejde.
- ▶ Hvilke forberedende forhold der er væsentlige i planlægning af overgangen.
- ▶ Hvilke redskaber der kan anvendes i planlægning af overgangen.

Inspirationsmaterialet henvender sig til kommunale socialchefer, myndighedsledere, udviklingskonsulenter, sagsbehandlere og andre relevante aktører, som har ansvar for planlægning af indsatser på handicapområdet. Inspirationsmaterialet indeholder også viden, der kan være relevant for den unge og forældrene.

Om overgangen til voksenområdet – for unge og deres forældreⁱⁱ

Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet (DUKH) har udarbejdet en lovguide, som henvender sig til den unge og forældrene. Guiden beskriver nogle af de muligheder i lovgivningen, som kan være relevante, når den unge bliver 18 år.

En lang række kommuner og brugerorganisationer på handicapområdet har også udarbejdet pjecer med information om overgangen fra ung til voksen, som ligger tilgængelige på deres hjemmesider.

Inspirationsmaterialet er ligeledes udarbejdet på baggrund af:

- › Metodecentrets videnskortlægning *Fra ung til voksen med handicap – En litteraturgennemgang*, udgivet januar 2020 (2).
- › Ankestyrelsens rapport *Samarbejdet mellem kommuner og forældre til børn med handicap*, udgivet juni 2020 (3).
- › KL's inspirationskatalog *Sammenhængende ungeindsats – kommunale eksempler*, udgivet 2018 (4).

Inspirationsmaterialet er udarbejdet i dialog med repræsentanter fra Kommunernes Landsforening (KL), Danske Handicaporganisationer (DH), repræsenteret ved CP Danmark og Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH), Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet (DUKH) og Dansk Socialrådgiverforening (DS). Derudover har Socialstyrelsen samarbejdet med Social- og Indenrigsministeriet omkring udarbejdelsen. Udvalgte afsnit er blevet kvalificeret af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering samt Familieretshuset.

2. Unge med handicap

Unge med handicap er en blandet gruppe unge med forskellige typer af funktionsnedsættelse. De har dermed også forskellige behov for hjælp og støtte i deres hverdag (2). Unge med handicap spænder fra unge med lettere, afgrænsede funktionsnedsættelser og unge med omfattende, komplekse og sammensatte funktionsnedsættelser. Som eksempler kan nævnes lettere opmærksomhedsforstyrrelser, udviklingshæmning, syns- eller hørehandicap, svære vanskeligheder inden for autismespektret, muskelsvind eller hjerneskade.

Det er ikke alle funktionsnedsættelser, der er synlige for omgivelserne. En del af de unge har "usynlige" handicap. Usynlige handicap kan eksempelvis være, at den unge har problemer med at aflæse og agere i sociale situationer som følge af en opmærksomhedsforstyrrelse (fx ADHD eller autisme), og som på den baggrund isolerer sig eller udadreagerende adfærd. Et usynligt handicap kan give svære udfordringer for den unge, fordi omgivelserne ofte ikke forstår handicappet, og den unge kan være ude af stand til at forklare det.

Mere viden til sagsbehandlere om unge med handicapⁱⁱⁱ

Som sagsbehandler er det muligt at indhente viden om de forskellige handicapgrupper på langt de fleste brugerorganisationers hjemmeside.

Det er også muligt at hente viden om nogle handicapgrupper på Socialstyrelsens hjemmeside.

I overgangen til voksenlivet har de unge behov for en tilrettelagt og koordineret indsats, og for nogle unge kan der være behov for hurtig ændring i hjælpen. Fx vil behovet for støtte ændres og ofte øges inden for kort tid for unge med hurtigt fremadskridende og uhelbredelige sygdomme. Sagsbehandlingen og tilpasning af hjælpen skal derfor være på forkant med sygdommens udvikling (5).

Socialstyrelsen har udgivet et inspirationsmateriale til det gode sagsforløb for voksne med hurtigt fremadskridende sygdomme^{iv}.

Nogle unge klarer deres hverdag i familien med den hjælp, som de får fra deres forældre, hvor andre unge har behov for langt mere omfattende hjælp og støtte i hverdagen.

I overgangen fra ung til voksen kan behovet for hjælp og støtte ændre sig. Flytter den unge hjemmefra, kan der være opgaver i hverdagen, som forældrene tidligere har hjulpet med, som den unge får brug for hjælp og støtte til at kunne klare selv. Hvis den unge bliver boende hjemme ved forældrene efter det 18. år, er det også væsentligt at undersøge, hvilken hjælp og støtte den unge skal have i sit voksne liv for at kunne opnå størst mulig selvstændighed.

De forskellige typer af funktionsnedsættelse og den unges livssituation betyder, at der er forskel på, i hvilken grad og på hvilken måde den unge kan inddrages i planlægningen af overgangen til voksenområdet. Nogle unge kan deltage aktivt i planlægningen og give udtryk for ønsker og drømme for deres voksenliv, hvor andre har brug for hjælp og støtte for at kunne udtrykke deres ønsker og drømme. Andre unge vil have så store udfordringer, som følge af fx udviklingshæmning, at de vil have brug for en formelt udpeget værge – eksempelvis en af forældrene – i voksenlivet.

Vær opmærksom på, at:

- › Unge med handicap spænder bredt og omfatter både unge med lettere afgrænsede funktionsnedsættelser og unge med omfattende, komplekse og sammensatte funktionsnedsættelser.
- › Nogle unge kan have "usynlige" handicap.
- › Behovet for hjælp og støtte kan ændre sig, når den unge flytter hjemmefra.
- › Ikke alle unge ønsker at flytte hjemmefra, når de bliver 18 år.
- › Der er forskel på, hvilken støtte og hjælp den unge skal have for at kunne blive inddraget i planlægning af overgangen.

Sofie og Anna – to unge med handicap

Sofie er 16 år gammel. Hun bor hjemme med sine forældre og to mindre søskende. Hun har en medfødt, sjælden kromosomfejl og svær epilepsi. Hun er kørestolsbruger og har brug for hjælp til al personlig pleje. Sofie har ikke noget verbalt sprog og kommunikerer med få tegn og mimik. Sofie går i specialskole. Familien får afløsning i hjemmet, og derudover er Sofie i døgnafstning en weekend om måneden. Sofies mor modtager delvis kompensation for tabt arbejdsfortjeneste.

Anna er 15 år gammel og går i folkeskolen. Hun har cystisk fibrose, som er en alvorlig lungesygdom. Hun har meget fravær fra skolen, da hun ofte er i behandling på hospitalet. Anna bruger dagligt flere timer på sin behandling og udtrættes hurtigt. Annas forældre modtager kompensation for tabt arbejdsfortjeneste, så de kan ledsage Anna til ambulante behandlinger og være med i forbindelse med indlæggelser. Derudover modtager forældrene dækning af nødvendige merudgifter. Anna har et ønske om, at hun, på trods af meget fravær, kan gennemføre folkeskolens afgangseksamen, så hun efterfølgende kan få en videregående uddannelse.

3. Organisering

En vellykket overgang vil typisk forudsætte et tværgående og helhedsorienteret samarbejde mellem de fagpersoner fra forskellige forvaltninger, der er involveret i overgangen. Samarbejdet skal sikre en fælles retning på tværs af fagområder og forvaltninger omkring den unges sag. I en organisering, hvor fagpersoner fra forskellige forvaltninger er fysisk adskilte, er det væsentligt, at der er gode betingelser for løbende kommunikation og koordination.

Strukturen i organisationen spiller en vigtig rolle i forhold til at understøtte det tværgående samarbejde, og det kan være relevant med en samarbejdsmodel, hvor rammerne for samarbejdet er beskrevet, og hvori roller og ansvar tydeliggøres. For at det tværgående samarbejde får de bedste vilkår, er det også væsentligt, at det prioriteres af ledelsen.

3.1 Modeller for organisering af det tværgående og helhedsorienterede samarbejde

Der er flere måder at organisere og forankre det tværgående samarbejde på. I dette afsnit præsenteres to modeller for organisering af overgangen til voksenlivet. Modellerne er inspireret af KL's inspirationskatalog til organisering af den kommunale indsats for unge under 25 år (4).

De to modeller præsenterer nogle overordnede rammer for organiseringen. Inden for disse rammer kan der være forskellige arbejdsgange for tilrettelæggelsen af de unges overgang til voksenlivet.

Lov om kommunal indsats for unge under 25 år^v

Kommunerne har ansvaret for at gøre alle unge under 25 år parate til at gennemføre en ungdomsuddannelse eller komme i beskæftigelse. Kommunerne skal sikre en sammenhængende, koordineret ungeindsats på tværs af uddannelses-, beskæftigelses- og socialområdet for unge under 25 år uden en ungdomsuddannelse.

Den kommunale ungeindsats har fokus på at gøre den unge klar til arbejdsmarkedet eller uddannelse, og kommunen skal derfor foretage en samlet afvejning af mulige tilbud og indsatser. Der er dog unge med særlige sociale og psykiske udfordringer, som vil have behov for mere specialiserede tilbud og indsatser, og andre unge, hvis interesser og behov bedst kan varetages på fx en Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse (STU).

Forberedelsen af unge med handicaps overgang til voksenområdet kan organiseres sammen med den kommunale ungeindsats.

3.1.1 Samlet organisering

I en samlet organisering er sagsbehandlere med kompetencer og viden inden for både børne- og voksenparagrafferne samlet i en særlig enhed, som har til opgave at samarbejde om forberedelsen af den unges overgang til voksenområdet. Enheden kan eksempelvis medvirke til, at en indsats, iværksat i børnehandicapforvaltningen, koordineres med voksenhandicapforvaltningen, så der i god tid kan tages stilling til, om en indsats skal fortsætte efter voksenparagrafferne i serviceloven eller erstattes af/ suppleres med indsatser efter andre regelsæt.

Den unge kan også have indsatser, der er forankret i andre kommunale afdelinger, fx på beskæftigelsesområdet eller Ungdommens Uddannelsesvejledning/ Ungevejledningen (UU). Disse kompetencer kan også samles i enheden.

Fagpersoner med kompetencer og viden inden for følgende områder kan samles i én enhed:

- › Børnehandicap
- › Voksenhandicap
- › Jobcenter, fx nøglepersoner på handicapområdet
- › Ungdommens Uddannelsesvejledning/Ungevejledningen (UU)
- › Øvrige relevante fagpersoner og kompetencer.

En samlet organisering kan give faste rammer og gode betingelser for det tværgående og helhedsorienterede samarbejde og for at finde løsninger på tværs af lovgivninger.

For fagpersonerne kan organiseringen betyde, at de har en faglig viden om de områder, der er relevante i forbindelse med forberedelse af overgangen til voksenområdet, frem for en høj grad af specialisering inden for enkelte fagspecifikke områder. Derudover vil medarbejderne i enheden referere til den samme ledelse. På den måde bliver det tydeligt, hvor beslutningskompetencen i forhold til den unges sag ligger.

Figur 1. Illustration af en samlet organisering

Planlægning af overgangen i en samlet enhed

I Brønderslev Kommune har man samlet indsatser til unge mellem 15-29 år i én forvaltning, Ungecentret. I Ungecentret er Den Kommunale Ungeindsats også forankret. Det er erfaringen i Ungecentret, at der hurtigt kan koordineres blandt rådgiverne (i kommunen kaldet sagsejerne), når man er i "samme hus".

Sagsejerne i centret har typisk viden inden for flere forvaltningsområder, således at den unge i videst muligt omfang har én rådgiver. Når en ung med handicap fylder 14½ år, påbegyndes overdragelsen af den unges sag fra Børn og Familieafdelingen til Ungecentret.

I Ungecentret arbejder man ud fra et unge-perspektiv, og har fokus på livsfasen fra det 15. år, som er præget af identitetsdannelse og selvstændiggørelse.

PLANLÆGNINGEN, TRIN FOR TRIN

TRIN 1:

Når den unge fylder 14½ år holdes et overdragelsesmøde med rådgivere fra Børn og Familieafdelingen og Ungecentret.

TRIN 2:

Den unge fylder 15 år, og den unges sag overgår til en sagsejer i Ungecentret. Der sendes et brev til den unge og forældre om den nye sagsejer i Ungecentret.

TRIN 3:

Den nye sagsejer holder et opstartsmøde med den unge og den unges forældre eller væрге. På mødet forberedes den unge på, at den unge snart skal træffe flere beslutninger om eget liv.

TRIN 4:

For de unge, der ikke er i gang med en ungdomsuddannelse eller et beskæftigelsestilbud og har behov for andre tilbud, afholdes en tværfaglig konference ved det 16½ år. På den tværfaglige konference deltager den unges sagsejer og medarbejdere fra alle de områder, som den unge er i berøring med – også eksterne samarbejdspartnere. På konferencen er der fokus på, hvad der eventuelt kan mangle af viden om den unge. Der er desuden fokus på mulighederne for beskæftigelse eller forsørgelse.

Nogle unge er ældre end 15, når de første gang har kontakt med kommunen. For disse unge afholdes også en tværfaglig konference for at vidensdele og starte en afdækning af, hvad den unge har behov for.

TRIN 5:

Når den unge fylder 17½ år, holdes der en tværfaglig konference, om indsatserne for den unge forløber som forventet. På baggrund af en drøftelse med den unge vil mødet indeholde aftaler og kommende afgørelser kvalificeres, fx om efterværn, opretholdt anbringelse eller fremtidig forsørgelse.

Den unge er efter det 18. år forsat tilknyttet Ungecentret, så længe den unge er i uddannelse, fx en Særlig Tilrettelagt Uddannelse (STU). Hvis en ung ved det 18. år får bevilget førtidspension og ikke starter/går på en STU, bliver den unges sag tilknyttet voksenområdet og ikke Ungecentret. Ellers sker denne overgang, når den unge fylder 30 år eller får tilkendt førtidspension.

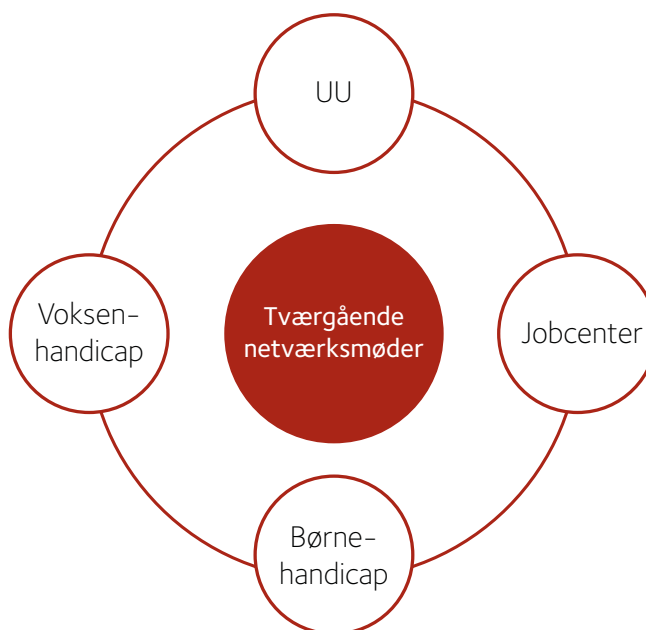
3.1.2 Tværgående netværksmøder

Tværgående netværksmøder om konkrete sager er en samarbejdsform mellem forskellige områder. Det tværgående og helhedsorienterede samarbejde organiseres i netværksmøder om den unges sag, og der kan være forskellige fagpersoner, der deltager fra gang til gang. Fagpersonerne kender deraf ikke nødvendigvis hinanden på forhånd. Netværksmøder kan medvirke til at sikre, at en indsats, iværksat i børnehandicapforvaltningen, koordineres med voksenhandicapforvaltningen, så der i god tid kan tages stilling til, om en indsats eventuelt skal fortsætte efter voksenparagrafferne i serviceloven eller erstattes af/suppleres med indsatser efter andre regelsæt.

Følgende områder kan være repræsenteret på netværksmøderne:

- › Børnehandicapforvaltningen
- › Voksenhandicapforvaltningen
- › Jobcenter
- › Ungdommens uddannelsesvejledning/Ungevejledningen (UU)
- › Repræsentant fra uddannelsesinstitution eller arbejde
- › Øvrige relevante fagpersoner og kompetencer, fx medarbejdere fra Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR), ergoterapeut og fysioterapeut fra det kommunale sundhedsområde (inddrages evt. efter behov).

Tværgående netværksmøder forudsætter, at der er udpeget en medarbejder, som er ansvarlig for at tilrettelægge et koordineret og helhedsorienteret samarbejde om den unges overgang til voksenområdet. Det kan eksempelvis være sagsbehandleren i børnehandicapforvaltningen, som har det primære ansvar, og som i fællesskab med fagpersoner fra voksenhandicapforvaltningen og fagpersoner fra andre relevante områder planlægger overgangen. Denne organisering giver fleksibilitet, idet børnehandicapsagsbehandleren kan indkalde præcis de fagpersoner, der er involverede i den unges sag. Der kan også være fælles retningslinjer eller en model for samarbejdet og arbejdsgangen, der bl.a. definerer ansvarsfordeling, mødekadencer, tidsplaner og skabeloner for dagsordener.

Figur 2. Illustration af tværgående netværksmøder

Planlægning af overgangen i tværgående netværksmøder

Odense Kommune har opdelt socialrådgiverne på børnehandicapområdet, så børnerådgiverne tager sig af sager om børn mellem 0-14 år og ungerådgiverne håndterer sager, der vedrører unge mellem 15-18 år.

Ved den unges 15. år overgår den unges sag fra børnerådgiveren til en ungerådgiver. Kommunen har valgt denne opdeling blandt socialrådgiverne for at samle ekspertisen om unge med handicaps overgang til voksenlivet.

PLANLÆGNINGEN, TRIN FOR TRIN

TRIN 1:

Den unge fylder 15 år, og den unges sag overgår til en ungerådgiver. Den nye rådgiver sender et brev til den unge og forældrene, der informerer om skift af rådgiver, og at planlægningen af overgangen går i gang.

TRIN 2:

Ungerådgiveren holder møde(r) med den unge og forældre om drømme og forventninger til ungdomslivet. Ved dette møde drøfter rådgiveren, den unge og forældre, hvilke behov den unge kan have, og rådgiveren overvejer, hvem der kan være relevante samarbejdspartnere i andre forvaltninger i den unges sag.

TRIN 3:

Hvert kvartal mødes ungerådgiverne og drøfter kommende 16-års-sager for at skabe et overblik, og så planlægningen kan påbegyndes.

TRIN 4:

Den unge fylder 16 år, og den unges rådgiver inviterer den unge, forældre og sagsbehandlere fra voksenhandicapforvaltningen og UU-vejleder, samt evt. andre relevante fagpersoner, til et 16-års-møde. Der er en fast procedure for samarbejdet og en fast dagsorden for mødet.

Formålet med mødet er at informere den unge og forældre om ændringerne, bl.a. at den unge bliver myndig, og sammen planlægge den unges overgang ud fra den unges ønsker og drømme. Rådgiveren sender efterfølgende et referat ud til deltagerne.

TRIN 5:

De deltagende parter på 16-års-mødet fra kommunen igangsætter ydelser/støtte ud fra den plan, der er lagt for den unge.

TRIN 6:

Inden den unge fylder 18 år, inviterer ungerådgiveren den unge, forældre og den kommende sagsbehandler fra voksenhandicapområdet til et overdragelsesmøde. På mødet aftales det sidste i forbindelse med den unges overgang.

Det er normal procedure i kommunen, at ungerådgiverne koordinerer med fagpersoner fra Ældre- og Handicapforvaltningen, hvis der er planer om at bevilge den unge en ydelse, fx et efterskoleophold, som strækker sig ind i den unges 18. år.

4. Den unge fylder 16 år – forberedelse af overgangen fra ung til voksen

Når den unge fylder 16 år, er der en række forberedende forhold i sagsbehandlingen, der er væsentlige for at sikre en god overgang for den unge.

De forberedende forhold handler bl.a. om:

- › Rettidig og relevant inddragelse af den unge og dennes forældre.
- › Udredning af den unges ressourcer, udfordringer og støttebehov, så den unge kan tilbydes den rette indsats ved det fyldte 18. år.
- › En tværgående og helhedsorienteret planlægning af den unges overgang, hvor relevante oplysninger fra den unges uddannelsesplan og *Min Plan* indgår.
- › Stillingtagen til, om der er behov for at søge værgemål.

I forberedelsen af overgangen til voksenlivet er det væsentligt, at der ses på de behov, som den unge kan have i forlængelse af mere selvstændighed og større ansvar. Behovet for hjælp er oftest et andet, og for nogle mere end tidligere, når forældrene ikke længere har den samme rolle i den unges liv. Forskellen i behov betyder også, at der kan være forskel i behovet for tværgående samarbejde i forberedelse af den unges overgang.

Arbejdsgang i forbindelse med planlægning af overgangen^{vi}

Taskforcen på handicapområdet har, på baggrund af en kommunes praksis, udarbejdet et eksempel på en arbejdsgangsbeskrivelse i forbindelse med overgangen fra barn til voksen.

Hvad ved vi om en vellykket overgang?

Metodecentret i Aarhus har foretaget en litteraturgennemgang, og her ses nogle tendenser i forhold til en vellykket overgang til voksenlivet for unge med handicap.

En vellykket overgang handler om (2):

- › Inddragelse af den unge i overgangsprocessen.
- › Balance mellem de pårørendes rolle og den unges ret til selvbestemmelse.
- › Tidlig planlægning og rettidig information om forandringer.
- › Kontinuitet i overgangen.
- › Et tværgående samarbejde, der sikrer en helhedsorienteret indsats, fx gennem:
 - Klare retningslinjer og ansvarsfordeling i overgangen
 - Samarbejds møder, hvor tværgående sager kan behandles
 - Ledelsesprioritering af det tværgående samarbejde.
- › Fokus på at muliggøre den unges deltagelse i sociale aktiviteter, uddannelse og beskæftigelse i overgangen.

Peter fylder 16 år

Kommunen opdaterer hver måned oversigten over unge i alderen 15-23 år. Af listen fremgår den unges alder, foranstaltninger, pris på foranstaltninger, mulig målgruppe for efterværn, afgørelse om efterværn og mulig retning for overgang, vurderet af sagsbehandler fra børnehandicap. Oversigten danner baggrund for beslutning om, hvilke sagsbehandlere fra de forskellige områder som sættes på sagen.

Da Peter bliver 16 år, inviterer sagsbehandler Peter og hans forældre til et overgangsmøde. I mødeindkaldelsen beskrives formålet med mødet, deltagere og dagsordenen. Der er desuden vedlagt DUKH's udgivelse om overgangen fra unge til voksen^{vii}.

Forud for mødet afklarer sagsbehandler særlige opmærksomheder i forhold til Peter, fx om der skal iværksættes særlige tiltag i forhold til inddragelse af Peter.

På Socialstyrelsens hjemmeside^{viii} kan du hente:

- › Tillykke-folder til den unge
- › Skabelon til brev til den unge
- › Skabelon til brev til forældre
- › Skabelon til dagsorden til første møde med den unge og forældre.

5. Inddragelse

Rettidig og relevant inddragelse af den unge og dennes forældre er helt central i forberedelse af overgangen til voksenlivet. Den unge bliver omfattet af andre dele af lovgivningen ved det 18. år, end han eller hun har været som barn. Det er vigtigt at forberede den unge og forældrene på disse ændringer.

Vidste du?

At en idé kunne være at afholde en informationsaften, hvor unge, som er fyldt 16 år, og deres forældre kan komme og stille spørgsmål og høre om, hvad de skal være opmærksomme på, når den unge går fra at være ung til at være voksen og juridisk myndig.

På informationsaftenen kunne der fx være mulighed for at besøge stande, hvor den unge og forældrene kan få svar på spørgsmål om bl.a.:

- › Uddannelse
- › Støtte i egen bolig
- › Job med støtte
- › Aktiviteter og samvær.

For den unge betyder det at fylde 18 år bl.a., at han eller hun får selvbestemmelse og kan træffe beslutninger på egne vegne, medmindre der træffes afgørelse om værgemål. For forældrene betyder det, at de ikke længere nødvendigvis er part eller bliver inddraget i den unges sag, hvis ikke den unge har givet samtykke til, at forældrene kan inddrages. Det er betydelige forandringer, både for den unge og dennes forældre, som kan give anledning til usikkerhed omkring fremtiden. Inddragelse er derfor helt central i forbindelse med forberedelsen til voksenlivet.

Der er stor forskel på, hvordan unge oplever deres situation og de vilkår, som deres funktionsnedsættelser medfører. Det er derfor vigtigt, at sagsbehandleren gør sig faglige overvejelser om, hvordan inddragelsen af den unge bedst kan tilrettelægges (5).

Inddragelse af den unge og forældrene i planlægning af overgangen kan være dilemmafyldt, og det er vigtigt at balancere forældrenes viden og give den unge plads til egne valg, så den unge samtidig forberedes til mere selvstændighed.

Feedback Informed Treatment^{ix}

Feedback Informed Treatment (FIT) er et evidensbaseret dialog- og evalueringsredskab, der oprindeligt er udviklet til fagprofessionelle behandlere. FIT er en metode, som kan anvendes uafhængigt af sektor og specifik målgruppe. Formålet er, gennem inddragelse af borgerens feedback, at evaluere og forbedre kvaliteten og effekten af fx samarbejdet.

FIT består af to skemaer, som anvendes både i starten og afslutningen af et møde mellem fagperson og borger. Skemaerne udvikler en særlig dialog og feedbackkultur, med fokus på borgerens oplevelse af indsatsens effekt og samarbejdet med fagpersonen. Både indsatsen og samarbejdet bliver således løbende evalueret.

Det første overgangsmøde

Marie og hendes forældre er indkaldt til det første overgangsmøde, hvor både nuværende sagsbehandlere og sagsbehandlere fra de områder, som Marie forventes at få kontakt med fra det 18. år, deltager. Forud for mødet er der udsendt en dagsorden, så det er muligt for både Marie og hendes forældre at forberede sig på, hvad de har af tanker og planer for fremtiden.

Sagsbehandleren byder velkommen til mødet og starter med at gennemgå dagsordenen, herunder hvorfor de er indkaldt, og hvad der vil komme til at ske fremover i forhold til Maries overgang til voksenlivet. På mødet skal Maries planer for fremtiden drøftes, og sagsbehandleren kommer derfor ind på områder som:

- › Maries/forældres ønsker til fremtiden, herunder råd og vejledning om muligheder
- › Forsørgelsesmuligheder
- › Uddannelse
- › Beskæftigelses-/aktivitetsmuligheder
- › Mulige boformer
- › Muligheder for hjælp og støtte
- › Betydningen af, at Marie bliver myndig, evt. samtykkeerklæring, værge-mål/partsrepræsentantskema.

Afslutningsvis udarbejder sagsbehandleren, sammen med Marie og hendes forældre, en individuel plan og ansvarsfordeling for det videre forløb, så der skabes et overblik over, hvad der skal ske i overgangen, og hvem der er ansvarlig for hvad. Der træffes ikke afgørelser på mødet.

På Socialstyrelsens hjemmeside* kan du hente skabelon for dagsorden til første og andet møde med den unge og forældrene.

5.1 Den unge

Ved det 18. år bliver den unge myndig, rettigheder ændres, der skal tages stilling til forsørgelsesgrundlag, og måske skal den unge flytte hjemmefra. Det kan være en stor omvæltning for den unge selv at skulle have kontakt med kommunen og træffe beslutninger om fremtiden på flere områder af livet.

Mange unge med handicap har, gennem hele deres opvækst, været afhængig af hjælp fra andre til fx personlig pleje, brug af hjælpemidler mv. Det har ofte været forældrene, som har taget sig af kontakten med sagsbehandler, ansøgt om hjælp og støtte og koordineret med andre forvaltninger og sektorer. Desuden er overgangen til egen bolig og økonomi ofte anderledes for unge med handicap, end for andre unge. De unge vil ofte have behov for hjælp og støtte fra kommunen ved overgangen til en mere selvstændig tilværelse.

Den unges overgang til voksenlivet skal ske i en tæt dialog med den unge, hvor den unge oplever en god og tryk relation. I dialogen med den unge er det vigtigt, at (2).

- › Sagsbehandleren tager udgangspunkt i den unges ønsker og behov, så den unge bliver en aktiv part i planlægningen af sit voksenliv.
- › Sagsbehandleren ruste den unge til at træffe beslutninger om eget liv, så den unge oplever selvbestemmelse. I den forbindelse har den unge brug for viden om de muligheder, der findes. Det kan fx være en hjælp for nogle unge, at de har et overblik over, hvad de forskellige forvaltninger og fagpersoner kan hjælpe med.
- › Sagsbehandleren understøtter, at den unge føler tryk ved den plan og de mål, der er sat. For at skabe kontinuitet i sagsbehandlingen for overgangen, og ligeledes for at opbygge en relation og et kendskab til den unge, kan den unges fremtidige sagsbehandler på voksenområdet deltage i møder med den unge før det 18. år. Samtidig er det vigtigt, at den unge ved, at der er flere instanser involveret, og er tryk i det.
- › Sagsbehandleren orienterer den unge om mulighederne for at få forældre eller andre til at medvirke ved deres sag, så den unge kan tage stilling til dette.

Astas egne ønsker for sit ungdomsliv

Asta er 17 år og går i 1. g på gymnasiet. Hun har cerebral parese. Hun er kognitivt og kommunikativt velfungerende, men udtrættes hurtigt. Hun har nedsat hånd- og armfunktion og kan gå korte distancer med sine albuestokke derhjemme, men kan ikke bære noget undervejs. Asta er i behandling med Botox en gang årligt. Derudover går hun til fysioterapi og ergoterapi.

Asta har et stort behov for hjælp til praktiske opgaver i hjemmet. Hun har fx brug for hjælp til rengøring, vask af tøj, indkøb samt anretning af maden. I forhold til egenomsorg har hun behov for hjælp til at komme ud af sengen om morgenen, hjælp til toiletbesøg, hjælp til at blive vasket, børste tænder, på- og afklædning samt at bade. Asta kan selv spise og drikke.

Astas far er bevilget tabt arbejdsfortjeneste. Der er endvidere bevilget handicapbolig, handicapbil, merudgifter og hjælpemidler, såsom kørestol, albuestokke, badestol og toiletsæde.

Asta vil, når hun fylder 18 år, fortsat have behov for hjælp og støtte til dagligdags gøremål samt behov for sin handicapbil og at få dækket merudgifter og hjælpemidler. Astas ønske er at få en BPA-ordning (Borgerstyret Personlig Assistance), så hun kan leve et så selvstændigt liv som muligt.

De 9 H'er

Inddragelse af den unge bør ske gennem hele sagsforløbet i det omfang, som det er muligt. Derudover bør møderne have en struktur, der skaber gennemsigtighed omkring mødets indhold og de beslutninger, der skal træffes.

De 9 H'er er spørgsmål, som kan anvendes til at inddrage den unge i forhold til mødets indhold og omfang. Inddragelse kan ske ved, at sagsbehandler, forinden mødet, har forberedt svar på de ni spørgsmål:

- › Hvad skal der ske ...?
- › Hvorfor skal det ske...?
- › Hvornår skal det ske ...?
- › Hvor skal det ske ...?
- › Hvem er ansvarlig ...?
- › Hvordan skal det ske ...?
- › Hvor længe går der inden ...?
- › Hvem giver besked ...?
- › Hvad er det næste, der skal ske ...?

Det er ligeledes væsentligt, at sagsbehandleren har kommunikative kompetencer, som kan understøtte et respektfuldt samarbejde med den unge. Afhængigt af den unges handicap kan der derfor være behov for, at sagsbehandleren har kendskab til forskellige kommunikationsformer og redskaber. Ligesom også indsigt i den unges funktionsnedsættelse er vigtig for dialogen.

Sagsbehandlere vil også møde unge, som anvender alternativ og supplerende kommunikation, og hvor kommunikationen vil foregå på andre betingelser og måder. Dette fordrer, at sagsbehandleren er god til at observere anderledes udtryk og indgå i andre kommunikationsformer^{xi}. Derudover vil det også kræve ekstra forberedelse af samtalen.

Redskaber til inddragelse af den unges perspektiv

Der findes en række redskaber, som er væsentlige at have i sin "værktøjskasse", når det handler om inddragelse af den unge. Det er redskaber, som kan danne rammen for en snak om den unges situation og de tanker, drømme og behov, som den unge kan have for sit voksenliv.

Det kan være redskaber som:

- › Dialog om ressourcer, behov og ønsker for fremtiden
- › Overblik over aftaler og ansvarlige
- › Netværkskort
- › *Dialoglinealen*
- › *De tre Huse*
- › *Feen og Trolden*.

Redskaberne beskrives nærmere sidst i inspirationsmaterialet.

For nogle unge vil der være behov for, at skriftlige referater fra møder formidles i et enkelt og letforståeligt sprog eller i form af billeder.

I planlægning af den unges overgang er det vigtigt at have øje for, at den unge også har et ungdomsliv, hvor møder med sagsbehandlere ikke er altover- skyggende. Antallet af møder, hvor den unges skal deltage, bør derfor aftales sammen med den unge og forældrene og ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger.

I overgangen er det vigtigt, at:

- › Sagsbehandleren er opmærksom på, at der er forskel på, i hvilken grad unge med handicap, selvstændigt, kan træffe beslutninger på egne vegne.
- › Sagsbehandleren har kompetencer til at kunne kommunikere med den unge, også når den unge har kommunikative funktionsnedsættelser.
- › Planlægningen af overgangen understøtter den unges selvbestemmelse og identifikation af egne behov.
- › Sagsbehandleren er opmærksom på, at der er forskel på kompleksiteten i de forskellige typer af beslutninger, og derfor kan der være behov for forskellige måder at inddrage den unge på.
- › Den unge oplever kontinuitet i samarbejdet om planlægning af overgangen, så fx væsentlig information ikke skal deles og videregives flere gange.

Overvejelser i forhold til Jacobs voksenliv

Jacob er snart 17 år. Han har en fysisk og psykisk funktionsnedsættelse og har brug for en del hjælpemidler. I dagligdagen har han behov for hjælp til mange opgaver. Jacobs mor modtager på nuværende tidspunkt tabt arbejdsfortjeneste 37 timer om ugen.

I overgangen til voksenlivet skal der tages stilling til, om Jacob fortsat skal bo hjemme hos sin mor, og hvordan pleje, praktisk hjælp og ledsagelse i så fald skal og kan bevilges, eller om Jacob skal flytte hjemmefra – og i så fald hvilket botilbud der kan imødegå hans behov. Da Jacob har brug for meget hjælp, også til at træffe beslutninger omkring sit liv, skal der tages stilling til, om der skal søges værgemål.

5.2 Forældre

Den unges overgang til voksenlivet kan være en stressfyldt periode for den unges forældre. Det kan være svært for forældrene at give slip på ansvaret og have tiltro til den unges selvstændighed. Forældrene udfordres på at finde balancen mellem at selvstændiggøre den unge og samtidig være trygge ved, at den unge, i samarbejdet med sin sagsbehandler, får den nødvendige hjælp og støtte (2). Forberedelsen af den unges overgang til voksenlivet skal derfor også ske i dialog med forældrene.

Ankestyrelsens rapport *Samarbejde mellem kommuner og forældre til børn med handicap* viser, at grundlaget for et godt samarbejde og inddragelse er, at (3):

- › Sagsbehandleren lytter til forældrenes oplevelser og input, og forældrene bliver mødt med anerkendelse og empati.
- › Sagsbehandleren kender til handicapområdet og er inde i den specifikke sag. Derudover har det betydning, at forældre og sagsbehandler kender hinanden for det gode samarbejde.
- › Der er en tydelig og fortløbende orientering om tilbud, sagsgang, afgørelser og ændringer til forældrene.
- › Indsatsen er koordineret, så samarbejdet mellem forældrene og de involverede aktører er overskueligt og har et fælles fokus.

Indtil den unge fylder 18 år, vil forældrene som udgangspunkt være en aktiv part i forberedelsen af den unges overgang, men efter det 18. år vil inddragelse af forældrene være betinget af, at den unge enten giver samtykke til forældrenes medvirken, eller at en forælder er beskikket som værge. Det er derfor væsentligt at få talt med forældrene om, hvilken rolle de gerne vil have i den unges voksenliv, og få drøftet og forventningsafstemt dette med den unge selv.

Ikke alle unge flytter hjemmefra, når de fylder 18 år. I de tilfælde, hvor den unge fortsætter med at bo hjemme, er det væsentligt at få talt med den unge og forældrene om, hvilke behov for hjælp og støtte der vil være, når den unge fylder 18 år (7).

I planlægning af den unges overgang til voksenlivet kan der være forskellige perspektiver på, hvilke indsatser der kan være relevante, og der kan være forskellige muligheder for, hvad der kan tilbydes på voksenområdet. Det er derfor vigtigt, at den unge inviteres med til møderne sammen med forældrene, så den unge er med i drøftelserne om ønsker og behov og i de beslutninger, der tages (6).

Når den unge fylder 18 år vil situationen også ændre sig for forældrene, og der er behov for, at forældrene rådgives rettidigt om de ændringer, som det vil medføre (2). Der bør rådgives om, at ydelser, tilbud og rutiner, som har været en del af forældrenes hverdag, vil ændres. Derudover er det væsentligt, at forældrene er informeret om, at, når den unge er 18 år, så er fokus først og fremmest på den unges egne forhold og behov, frem for på familiens samlede situation (8).

I planlægningen er det i forhold til forældrene vigtigt, at:

- › Forældrene bidrager med aktuelle og relevante oplysninger om den unges ressourcer, interesser og udfordringer, herunder funktionsevne, sundhed og sociale situation, som er væsentlige at viderebringe til voksenområdet.
- › Forældrene, i god tid, er oplyst om de ændringer, der sker fra det 18. år.
- › Hele familiens trivsel understøttes i den unges overgang til det 18. år.
- › Forældrene føler sig trygge ved, at den unge får den fornødne hjælp rettidigt.
- › Forældrenes rolle afklares i forbindelse med den unges kontakt med kommunen efter det 18. år.

Frederiks behov, når han flytter hjemmefra

Frederik er 17 år. Han har cerebral parese og kan gå uden hjælpemidler, men han har brug for mange pauser undervejs. Han er kognitivt velfungerende, men bliver let udtrættet. Frederiks mor får bevilget merudgifter til kørsel og slitage af sko.

Mor og Frederik er enige om, at når han flytter hjemmefra, vil han have brug for praktisk hjælp til rengøring, da Frederik får smerter og bliver udtrættet i forbindelse med rengøring. Frederik har ikke brug for hjælp til egenomsorg ud over hjælp til at få klippet negle. Frederik kan opleve, at det er uoverskueligt at have overblik over sin dag, og mor tænker derfor, at Frederik i nogen tid vil have behov for socialpædagogisk støtte til strukturering af hverdagen, når han flytter hjemmefra.

6. Udredning af støttebehov

Støttebehovet hos unge med handicap varierer, og den rette indsats i voksentilværelsen afhænger både af den unges funktionsniveau, mål og ønsker for fremtiden. For at kunne tilbyde den unge den rette indsats ved det fyldte 18. år er det vigtigt, at sagsbehandlingen belyser den enkelte unges samlede livssituation. Det anbefales, at udredningen af den unges støttebehov tager udgangspunkt i en systematisk metode, der sikrer, at de relevante forhold er oplyst i sagen.

Udredningsværktøjet er en metode til udredning af den unges funktionsniveau og behov for støtte. Udredningsværktøjet bygger på den socialfaglige metode ICS (*Integrated Children's System*) og understøtter en systematisk og helhedsorienteret sagsbehandling. Samtidig er der til ICS-metoden udviklet en række værktøjer¹, der bidrager til, at undersøgelsen ikke bliver mere omfattende, end formålet i det enkelte tilfælde tilsiger (6; 9).

Brug af udredningsværktøjet på børne- og ungeområdet, uanset den unges og forældrenes situation og kompetencer, kan bidrage til forberedelse af overgangen til voksenområdet. Ved hjælp af udredningsværktøjet sker der en systematisk og helhedsorienteret opsamling af viden og informationer om den unge, der understøtter sammenhængen med *Voksenudredningsmetoden (VUM)* (6).

Flere af dimensionerne i udredningsværktøjet svarer til udredningstemaerne i VUM² og kan dermed overføres og sikre kontinuitet i sagsbehandlingen, hvis dimensionerne i udredningsværktøjet er:

- › Medtaget i sagen
- › Velbeskrevet
- › Opdateret i henhold til den unges aktuelle livssituation.

For unge, hvor det er vurderet, at de vil få behov for særlig støtte ved det fyldte 18. år, men som ikke er omfattet af kravet i servicelovens § 140 om obligatoriske handleplaner, kan sagsbehandleren, på baggrund af udredningen, udarbejde en frivillig handleplan³ med trivsels- eller udviklingsmål. Dermed opnår sagsbehandleren viden om den unges ønsker, drømme og håb for fremtiden, der kan videreføres med sagen, når den unge fylder 18 år.

1 Tragtmødelen er et af redskaberne i ICS. Den kan bl.a. anvendes til at stille spørgsmål, som kan indkredse, hvad der er væsentligt at have i fokus. Se nærmere beskrivelse i bilag 9.1.2.

2 Oversigt og sammenfatning af udredningsværktøjets dimensioner og kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM's udredningsmetode findes i bilag 10.3.

3 Kort beskrivelse af frivillig handleplan findes i bilag 9.1.4.

Ægget som dialogværktøj

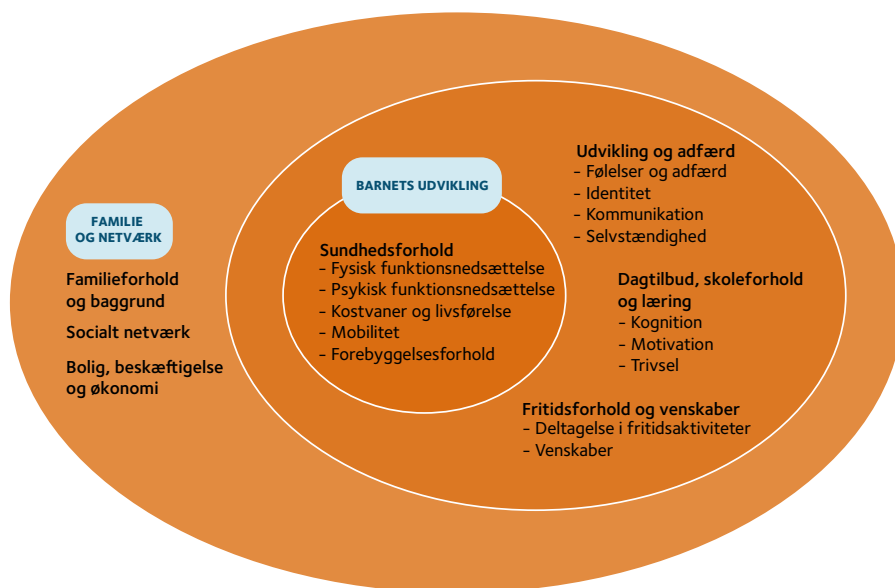
Ægget kan anvendes som dialogværktøj og fælles referenceramme i samtaler med den unge og forældrene. Ægget kan hjælpe og give inspiration og vejledning til at komme omkring de relevante områder, som sagsbehandleren afdækker for, fagligt, at kunne vurdere behovet for særlig støtte efter det 18. år.

Ægget indeholder områderne:

- › Familie og netværk, som består af tre dimensioner: familieforhold, bolig, beskæftigelse og økonomi samt socialt netværk.
- › Den unges udvikling, som består af fire dimensioner: sundhedsforhold, udvikling og adfærd, skoleforhold og læring samt fritidsforhold og venskaber (6).

6.1 Handleplaner efter servicelovens § 140 til unge med handicap

Handleplanen for unge, som er fyldt 16 år, skal opstille konkrete mål for den unges overgang til voksenlivet, herunder i forhold til beskæftigelse og uddannelse. Det betyder, at for unge med handicap, hvor der foreligger en § 140-handleplan⁴, vil forpligtelsen til at igangsætte forberedelsen af overgangen til voksenlivet, når den unge fylder 16 år, kunne imødekommes via udfærdigelse af handleplanen. I givet fald er det væsentligt, at kommunalbestyrelsen, ved udfærdigelse af handleplanen, har overvejet alle relevante forhold i forbindelse med den unges overgang til voksenlivet – i overensstemmelse med retningslinjerne i den nye lovbestemmelse.

Figur 3. Ægget illustrerer de områder, der indgår i udredningsværktøjet

⁴ Kort beskrivelse af handleplan findes i bilag 9.1.4.

Udredning bidrager til afklaring af behov

Lene er 16 år. Hun har diagnosen ADHD og går i 9. klasse på specialskole. Hun har vanskeligt ved at klare en hel skoledag, selv om skoletilbuddet har tilrettelagt skoledagen efter hendes behov for støtte. Ud over støtte i skoletiden har hun også behov for støtte til struktur i hverdagen.

Lene har svært ved at overskue at tage offentlig transport. Lenes mor modtager delvis tabt arbejdsfortjeneste, så hun kan være hjemme, når Lene kommer fra skole, da Lene ikke kan være alene i længere tid ad gangen. Lene er endnu ikke afklaret omkring, hvorvidt hun vil fortsætte med at bo hjemme, eller om hun vil flytte i egen bolig.

I forberedelse af Lenes overgang til voksenlivet vil Lenes nuværende sagsbehandler foretage en udredning med henblik på at afdække støttebehov. Udredningen vil danne baggrund for en vurdering af, hvad Lene har behov for, når hun bliver 18 år og skal have en mere selvstændig voksentilværelse.

Handleplanen kan understøtte en helhedsorienteret og sammenhængende overgang og bidrage med viden til udarbejdelse af § 141-handleplanen for den indsats, som den unge skal modtage efter det 18. år (10). Det er derfor vigtigt, at sagsbehandleren opdaterer handleplanen i samarbejde med den unge og forældrene, så voksensagsbehandleren har så opdaterede oplysninger som muligt (6).

6.1.1 Helhedsorienteret plan

For unge mellem 16 og 23 år kan servicelovens § 140-handleplan erstattes af en § 140a helhedsorienteret plan. Den helhedsorienterede plan kan tilbydes unge med komplekse og sammensatte problemer, hvor der kan eller skal udarbejdes flere planer for indsatserne, og hvor der er et koordinationsbehov forbundet hermed. En helhedsorienteret plan kan omfatte indsatser og tilhørende planer på fx social-, integrations-, undervisnings- og beskæftigelsesområdet, derudover kan indsatser, hvor der ikke nødvendigvis er et krav om en plan, også indarbejdes i den helhedsorienterede plan.

Det er en forudsætning, at forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 16 år, giver samtykke til, at handleplanen erstattes af en helhedsorienteret plan.

7. Uddannelse og beskæftigelse

I planlægningen af den unges overgang til voksenområdet bør den unges eventuelle uddannelsesplan og *Min Plan* inddrages, så der sikres en sammenhæng til andre forvaltningsområder.

7.1 Uddannelsesplan

Alle unge under 25 år skal have en uddannelsesplan (11). I dette afsnit beskrives alene uddannelsesplanen under *lov om kommunal indsats for unge under 25 år*. Uddannelsesplanen går på tværs af kommunen i regi af den kommunale ungeindsats (KUI)⁵. Det betyder, at indsatser på hhv. uddannelses-, beskæftigelses- og socialområdet samles i uddannelsesplanen. Den kan fx indeholde relevante oplysninger om behov for hjælpemidler, handicapkompenserende ydelser, hidtidig pædagogisk/psykologisk støtte eller virksomhedspraktik.

Uddannelsesplanen kan også indeholde oplysninger om overvejelser vedrørende den unges boligsituation eller oplysninger om et afsøgningsforløb, hvor den unge har fået erfaringer med forskellige fagområder og er blevet realkompetencevurderet.

Den kommunale ungeindsats skal sikre en sammenhængende og koordineret ungeindsats for unge under 25 år, som ikke tager den direkte vej til uddannelse efter grundskolen, og som ikke har en ungdomsuddannelse.

For de unge, som har en uddannelsesplan, kan der derfor allerede være en plan for indsatser eller uddannelse, som berører overgangen fra barn til voksen, og som koordineres i regi af den kommunale ungeindsats (11). Forberedelsen af den unges over-

gang til voksenlivet kan derfor med fordel koordineres med den unges uddannelsesplan. Det vil være med til at skabe en helhedsorienteret overgang.

7.2 Min Plan

Min Plan er jobcentrets og den unges plan på beskæftigelsesområdet. Planen samler informationer om den unges beskæftigelsesforløb og den valgte indsats på beskæftigelsesområdet (12). Der er to forskellige målgrupper af unge under 18 år på beskæftigelsesområdet:

1. Unge under 18 år kan få tilbud om virksomhedspraktik, hvis kommunen vurderer, at servicelovens tilbud om praktik ikke er tilstrækkeligt til at hjælpe den unge på vej mod uddannelse og job.
2. Unge mellem 15 og 18 år, der ikke er i uddannelse eller job, kan få tilbud om vejledning og opkvalificering eller virksomhedspraktik, hvis kommunen vurderer, at den unge kan have behov for at komme ud på en arbejdsplads for at blive klar til at tage en uddannelse.

Uddannelsesplanen skal være koordineret med indholdet i *Min Plan*, hvis den unge har en sådan plan. Det kan også være relevant at koordinere forberedelsen af den unges overgang til voksenlivet med den unges *Min Plan*. Det vil være med til at skabe en helhedsorienteret overgang.

5 I inspirationsmaterialets afsnit 3.1 er en tekstboks, som beskriver målgruppen for den kommunale ungeindsats.

Sammenhæng og koordinering

Anne er 17 år og går i 10. klasse. Hun har en fysisk funktionsnedsættelse, der medfører, at hun er meget dårligt gående og har nedsat førlighed i begge arme. Anne kan ikke transportere sig selv, ej heller med offentlig transport.

I skolen får Anne støtte til de praktiske opgaver. Efter sommerferien skal hun starte i gymnasiet. I Annes uddannelsesplan er det beskrevet, at Anne, ved start på gymnasiet, har behov for hjælp til transport til og fra gymnasiet og behov for praktisk støtte på gymnasiet.

I starten af 1. g fylder Anne 18 år. Hun vil fortsat bo hjemme hos sine forældre, indtil hun er blevet student og har, efter det 18. år, derfor stadig brug for hjælp til personlig pleje og praktisk hjælp i hjemmet.

For at støtte sammenhængen og koordinering mellem Annes uddannelsesplan og indsatser på socialområdet, vil Annes uddannelsesplan også indeholde oplysninger om de relevante aftaler, der er truffet på socialområdet omkring indsatser i hjemmet.

8. Værge, fuldmagt

I forbindelse med, at den unge bliver 18 år, kan der for nogle unge med handicap være behov for, at der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af den unges interesser. Selv om den unge formelt set selv kan varetage sine interesser, kan han eller hun godt have et ønske om, at forældrene eller andre nærtstående får en rolle at spille i den unges sag, også efter overgangen til voksenlivet. Det betyder, at kommunen, i kontakten med den unge, skal være opmærksom på, om den unge kan varetage egne interesser, når den unge når myndighedsalderen, eller om der er behov for at søge værgemål ved det fyldte 18. år (13). Kommunen skal ligeledes være opmærksom på den unges eventuelle ønsker om, at andre skal kunne have en rolle i deres sag i voksenlivet.

8.1 Værgemål

Der kan søges om værgemål fire til otte uger før det 18. år, men værgemålet vil først være gældende fra det 18. år. Et værgemål giver mulighed for, at personer med væsentlig nedsat kognitiv funktions-evne tildeles en værge, der, inden for værgemålets rammer, træffer beslutninger for dem. En værge kan for eksempel være en nær pårørende, der varetager et eller flere af den unges anliggender efter det fyldte 18. år.

Et værgemål er en støtteforanstaltning, der kan tilpasses det individuelle behov. Der er tre typer af værgemål:

- › Personligt og økonomisk værgemål (§ 5)
- › Fratagelse af retlige handleevne – kun økonomi (§ 6)
- › Samværgemål (§ 7)⁶.

Mindste middels princippet skal iagttages ved iværksættelse af værgemål. Det betyder, at værgemål ikke må være mere omfattende end nødvendigt. Er der eksempelvis kun behov for hjælp til varetagelse af de økonomiske forhold, skal værgemålet ikke omfatte de personlige forhold.

Ligeledes vil et økonomisk værgemål også kunne begrænses til alene at omfatte en mindre del af økonomien, for eksempel at bestyre en arv. Et værgemål er kun nødvendigt, hvis den unges interesser ikke kan varetages uden et værgemål. Det er Familierets-huset, der træffer afgørelser om at iværksætte et værgemål.

Sagsbehandleren skal være opmærksom på og notere sine overvejelser i forhold til:

- › Om den unge er i stand til at give et informeret samtykke. Et informeret samtykke forudsætter, at den unge forstår, hvad der samtykkes til, og hvad konsekvenserne ved et samtykke er.
- › Om der er behov for værgemål.
- › Vejledning af pårørende.

⁶ I værgemålslovens kapitel to kan du læse mere om de forskellige former for værgemål.

8.2 Partsrepræsentation, bisidder og fuldmagt

Når den unge bliver myndig, kan han eller hun have behov for eller ønske om at lade sig repræsentere eller bistå af andre. Det kan for eksempel være i forbindelse med afgørelsessager eller ved tilrettelæggelse af socialpædagogisk bistand. Den unge kan vælge at give en repræsentationserklæring til en pårørende eller en ven eller lave en aftale med en advokat eller en anden professionel partsrepræsentant (13; 14).

Den unge kan også have behov for eller ønske om en bisidder, som kan være et familiemedlem, en bekendt eller ven, som først og fremmest er med på fx møder med kommunen for at støtte den unge på det personlige plan. Den unge kan også have en bisidder, der har en faglig baggrund – og dermed en særlig indsigt i det felt, som sagen drejer sig om. Det er den unge, som bestemmer, i hvilket omfang bisidderen skal indgå i sagen (13; 14).

Den unge har også mulighed for at give en anden person fuldmagt til at handle på sine vegne, fx i forbindelse med beslutninger om deres økonomi eller personlige forhold. Fuldmagten kan være begrænset til at omfatte bestemte forhold, eller den kan være af mere generel karakter. En fuldmagt kan i øvrigt tidsbegrænses. En fuldmagt giver den unge mulighed for at lade sig repræsentere af en anden (13).

9. Redskaber og skabeloner

9.1 Redskaber til brug på myndhedsområdet

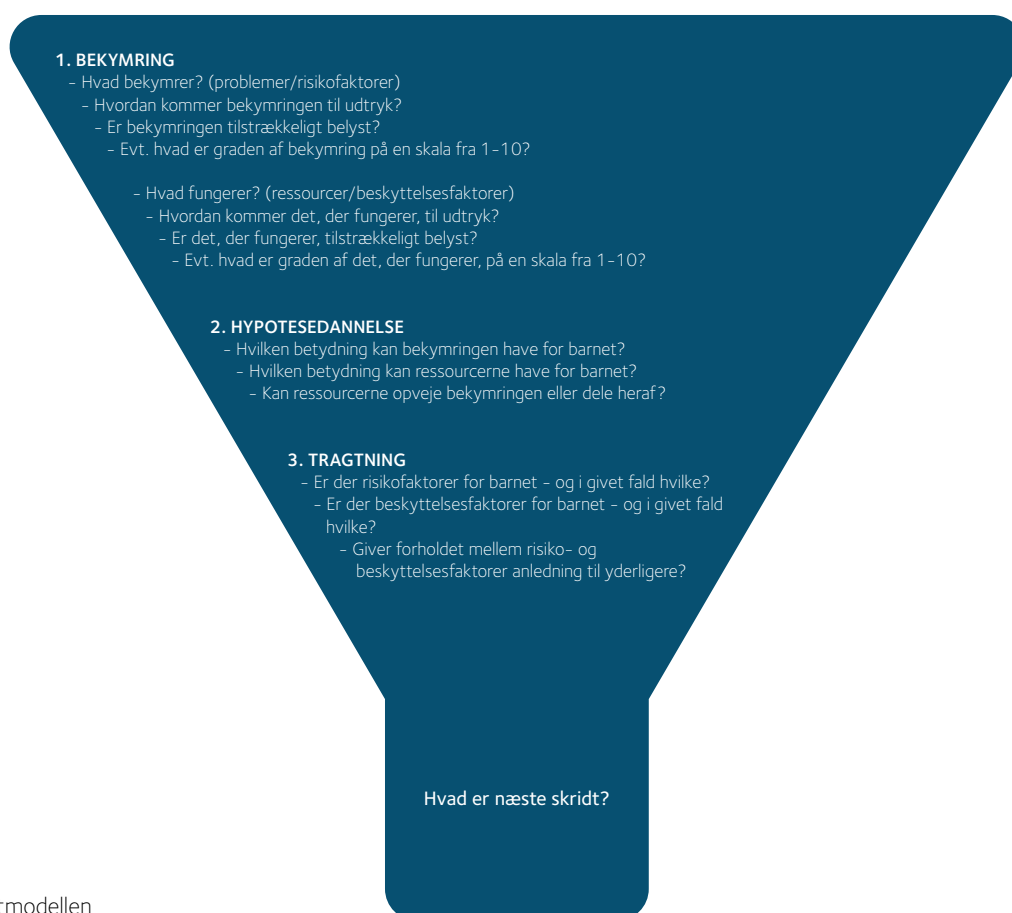
Nedenfor oplistes en række redskaber, som kan understøtte sagsbehandlingen i planlægning af den unges overgang til voksenlivet.

9.1.1 Redskaber fra Taskforcen på handicapområdet

Taskforcen på handicapområdet^{xiii} har samlet redskaber, der bidrager til den gode myndighedsvaretagelse på handicapområdet. Her findes inspiration til beskrivelse af procedurer, arbejdsgange og redskaber til brug i planlægningen af den unges overgang til voksen.

9.1.2 Tragtmodellen

Tragtmodellen^{xiii} indgår i ICS og er et godt redskab til at stille relevante spørgsmål, så det bliver mere klart, hvad der skal være i fokus. Sagsbehandlere kan bruge *Tragtmodellen* til overordnet at identificere, hvad bekymringen går ud på og til at kunne danne de første hypoteser om, hvad der er på spil for den unge og familien, samt til at få et overblik over, hvilke områder der er brug for at indhente mere viden (6).

Figur 4. Tragtmodellen

9.1.3 Udredningsværktøjet på børnehandicapområdet

Udredningsværktøjet anvendes til målgruppevurdering og udredning af den unges funktionsniveau. Værktøjet kan danne et solidt udgangspunkt for at indkredse de særlig tematikker og opmærksomhedspunkter, der kan have betydning i forbindelse med planlægning af overgangen fra ung til voksen.

På Socialstyrelsens hjemmeside findes en skabelon til *Udredningsværktøjet*^{xiv}. Skabelonen må kun bruges i sagsbehandlingen, såfremt der er indgået en ICS-licensaftale med Social- og Indenrigsministeriet.

9.1.4 Handleplan og frivillig handleplan

Handleplanen er et redskab til at tydeliggøre formålet med indsatsen, og hvilke konkrete mål der arbejdes med, samt tidsperspektivet for indsatsen. I overgangen fra ung til voksen er det vigtigt, at handleplanen er så opdateret som muligt.

På Socialstyrelsens hjemmeside findes skabeloner til handleplanerne^{xv}. Skabelonerne må kun bruges i sagsbehandlingen, såfremt der er indgået en ICS-licensaftale med Social- og Indenrigsministeriet.

9.1.5 Voksenudredningsmetoden

Voksenudredningsmetoden indeholder blandt andet udredningsmetoden, der har til formål at understøtte en dækkende og systematisk oplysning af den enkelte borgers ressourcer og udfordringer i relation til borgerens ønsker for fremtiden samt det formål, som sagsbehandler og borger er enige om, der skal være med udredningen.

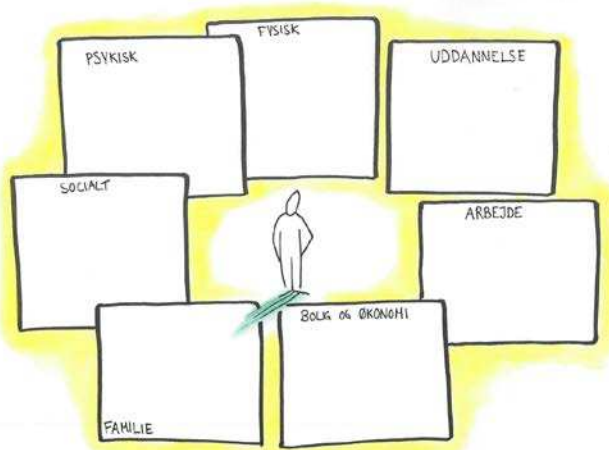
På Socialstyrelsens hjemmesiden findes *Voksenudredningsmetoden*^{xvi}.

9.2 Redskaber, der kan understøtte inddragelse af den unge

Nedenfor oplyses redskaber, der kan understøtte dialogen med den unge i forbindelse med planlægning af overgangen til voksenlivet. Redskaberne er ikke specifikt udviklet til unge med handicap, og det vil bero på en faglig vurdering, hvorvidt redskabet kan anvendes i samtalen med den unge.

9.2.1 Dialog om ressourcer, behov og ønsker for fremtiden

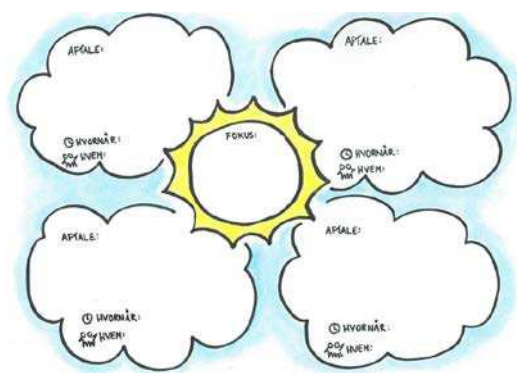
I dialogen mellem sagsbehandler og den unge kan det for nogle unge være en god ide at understøtte samtalen om den unges ressourcer, behov og ønsker for fremtiden visuelt. Redskabet gør det muligt for den unge at få overblik over de temaer og mål, som er væsentlige i forberedelsen af den unges overgang til voksenlivet (15).

Figur 5. Dialog om ressourcer, behov og ønsker for fremtiden (15)

9.2.2 Overblik over aftaler og ansvarlige

For nogle unge kan det være en hjælp, at aftaler og ansvarlige bliver refereret på en mere visuel måde. Redskabet gør det muligt for den unge at have overblik over de aftaler, der bliver lavet i forbindelse med forberedelse af overgangen til voksenlivet, samt overblik over, hvem der er ansvarlig for hvad (15).

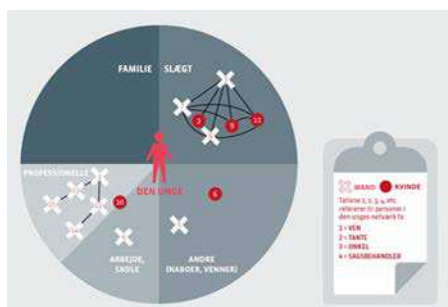

Figur 6. Dialog om fremadrettede aftaler (15)

9.2.3 Netværkskort

Netværkskort^{xvii} kan hjælpe sagsbehandlere til at få overblik over, hvem den unge har relation til, og hvem der kan hjælpe den unge, både fra det private og det professionelle netværk.

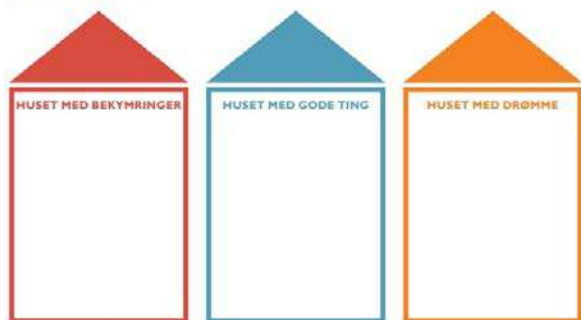
Redskabet består af et netværkskort, hvor den unge, sammen med sagsbehandleren, kan udpege de personer fra det private og professionelle netværk, som er relevante at inddrage i forberedelsen af overgangen til voksenlivet (15).

9.2.5 De tre Huse

De tre Huse er et samtaleredskab, der findes i *Signs of Safety*⁷. *De tre Huse* kan anvendes, så de unges egne ønsker og forestillinger om deres liv kommer i fokus. *De tre Huse* anvendes ved, at den unge og den voksne tegner og udfylder tre huse: huset med bekymringer; huset med det, der fungerer, og drømmenes hus. Beskrivelserne i de tre huse kan danne udgangspunkt for en samtale (16; 17; 18; 19).

DE TRE HUSE

(www.solutionfocus.dk)

Figur 9. De tre Huse (19)

9.2.6 Feen og Trolldmanden

*Feen og Trolldmanden*⁸ er et alternativ til samtaleredskabet *De tre Huse*, og hermed en anden måde, hvorpå de unges ønsker og forestillinger om deres liv kommer i fokus. Her repræsenterer feen og trolldmandens tøj det, der bekymrer/de problemer, der er. Feens vinger og trolldmandens kappe repræsenterer de gode ting/det, der fungerer godt i den unges liv, og vingerne kan hjælpe feen til at "flyve væk" fra sine problemer, og kappen kan "beskytte" trolldmanden og gøre hans problemer usynlige for en stund. I trolldmandens tryllestav og i feens stjerne skrives den unges ønsker og håb for fremtiden. Beskrivelserne kan danne udgangspunkt for en samtale (18; 19).

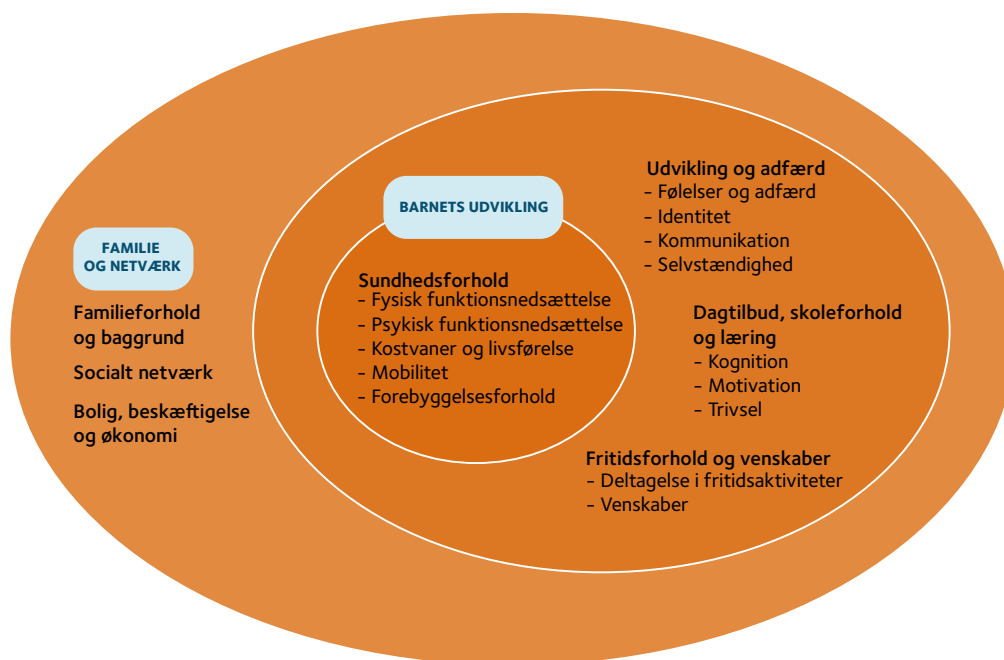
Figur 10. Feen og Trolldmanden (19)

7 *Signs of Safety* er målrettet arbejdet med udsatte børn, men redskabet *De tre Huse* kan også være et redskab, som kan danne udgangspunkt for samtalen med nogle unge om overgangen til voksenlivet.

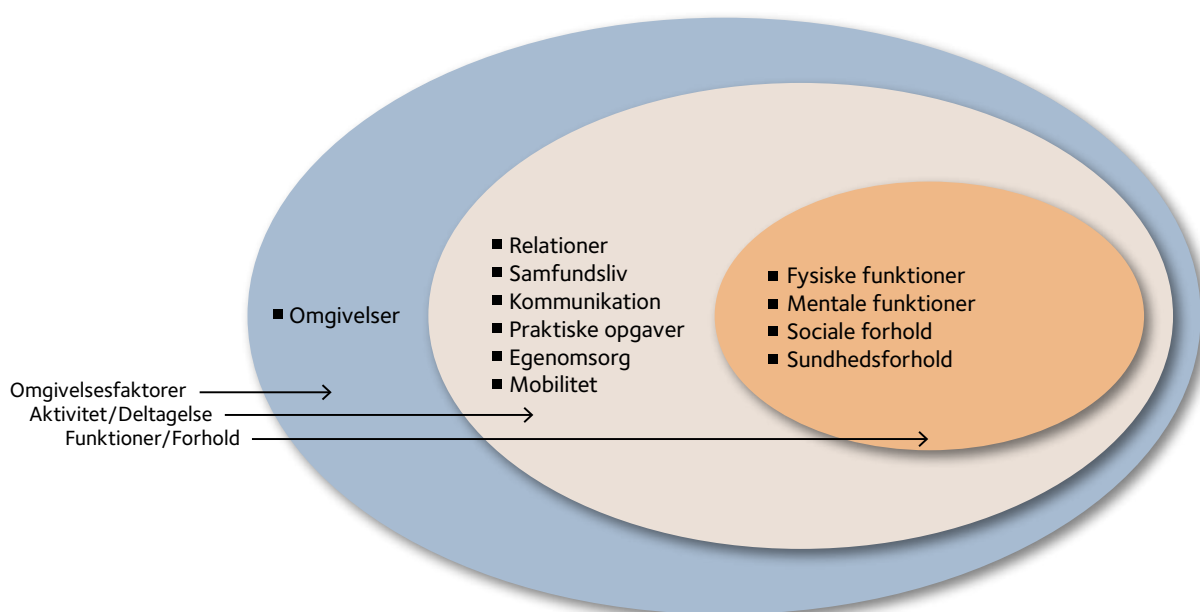
8 *Signs of Safety* er målrettet arbejdet med udsatte børn, men redskabet *Feen og Trolldmanden* kan også være et redskab, som kan danne udgangspunkt for samtalen med nogle unge om overgangen til voksenlivet.

10. Bilag

10.1 Dimensionerne i Udredningsværktøjet

10.2 Kategorier, overtemaer og undertemaer i Voksenudredningsmetoden

10.3 Udredningsværktøjet og Voksenudredningsmetoden

Nedenstående skema viser alle kategorier, overtemaer og undertemaer i *Voksenudredningsmetoden* (VUM) i højre kolonne. I venstre kolonne er alle dimensionerne fra udredningsværktøjet placeret i forhold til VUM. Som det fremgår, er der mange af oplysningerne fra udredningsværktøjet, der kan overføres direkte til VUM. Skemaet kan bruges som et værktøj i forberedelsen af overgangen.

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
	FUNKTIONER OG FORHOLD
Fysisk funktionsnedsættelse (SUNDHEDSFORHOLD)	Fysiske funktioner
› Hørenedsættelse	› Hørelse
› Kommunikationsnedsættelse	› Stemme og tale
› Synsnedsættelse	› Syn
› Mobilitetsnedsættelse	› Bevægelse
	› Smerte og sansefunktioner
› Døvblindhed	
› Multipel funktionsnedsættelse	
Psykisk funktionsnedsættelse (SUNDHEDSFORHOLD)	Mentale funktioner
› Intellektuel/kognitiv forstyrrelse <ul style="list-style-type: none"> • Udviklingshæmning • Udviklingsforstyrrelse • Hjerneskade (medfødt/erhvervet) 	› Bevidsthedstilstand
› Sindslidelse <ul style="list-style-type: none"> • Angst • Depression • Forandret virkelighedsopfattelse • Personlighedsforstyrrelse • Spiseforstyrrelse • Stressbelastning 	› Orienteringsevne
› Tilknytningsforstyrrelse	› Igangsætning og motivation
	› Intellektuelle funktioner
	› Psykosociale funktioner
	› Hukommelse
	› Følelser og adfærd
	› Opmærksomhed og koncentrationsevne
	› Virkelighedsopfattelse
	› Organisering og planlægning
	› Problemløsning
	› Indsigt i egen situation

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
<p>Følelser og adfærd (UDVIKLING OG ADFÆRD)</p> <ul style="list-style-type: none"> › Følelsesmæssig tilstand › Adfærd <ul style="list-style-type: none"> • Synlige udslag i temperament, sindsstemning og selvkontrol • Kropssprog og mimik i konkrete handlinger › Empati <ul style="list-style-type: none"> • Indlevelse i andres følelser, roller og situation • Tilsidesættelse af egne behov › Tilknytning <ul style="list-style-type: none"> • Emotionelle bånd › Oplevelse af tryghed og stabilitet 	
<p>Identitet (UDVIKLING OG ADFÆRD)</p> <ul style="list-style-type: none"> › Selvopfattelse <ul style="list-style-type: none"> • Selvfølelse • Oplevelse af, hvordan han/hun opfattes af andre. Viden om ens aktuelle situation og baggrunden herfor • Forståelse for handicappet og hvilken betydning det har for forståelsen af personlig og social identitet › Tilhørsforhold - følelsen af at høre til og blive accepteret 	
<p>Selvstændighed (UDVIKLING OG ADFÆRD)</p> <ul style="list-style-type: none"> › Risikohåndtering <ul style="list-style-type: none"> • Evnen til at aflæse farer og risikofyldte situationer i dagligdagen › Almindelige opgaver og krav <ul style="list-style-type: none"> • Håndtere stress og andre psykologiske krav • Styring af egen adfærd 	

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
Kognition ((DAGTILBUD, SKOLEFORHOLD OG LÆRING)	
<ul style="list-style-type: none"> › Koncentrationsevne › Forstå og overskue information › Udvikling af kreativitet › Evne og lyst til at udforske og afprøve › Læring og anvendelse af viden <ul style="list-style-type: none"> • Grundlæggende læring • Anvendelse af viden 	
	Sociale forhold
Familieforhold og baggrund (FAMILIE OG NETVÆRK)	› Familiesituation
<ul style="list-style-type: none"> › Familiens sammensætning › Forældres og søskendes sundhed og trivsel › Barnets relation til forældre og søskende › Tidligere begivenheder af betydning i familien 	
Bolig, beskæftigelse og økonomi (FAMILIE OG NETVÆRK)	
<ul style="list-style-type: none"> › Boligens type › Flytninger 	› Boligsituation
› Økonomisk stabilitet	› Økonomisk situation
› Tilknytning til arbejdsmarkedet samt arbejdsforhold	› Uddannelse og job
	› Interesser
	› Traumatiske oplevelser
	› Kriminalitet
	› Prostitution
Kostvaner og livsførelse (SUNDHEDSFORHOLD)	Sundhedsforhold

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
› Ernæring	› Kost
› Søvn	› Søvn
	› Døgnrytme
› Fysisk aktivitet	› Motion
› Rygning	› Tobak
› Alkohol	› Rusmidler
› Euforiserende stoffer	
	› Fysisk helbred
Forebyggelse (SUNDHEDSFORHOLD)	› Sundhedsfaglig behandling og træning
› Lægeundersøgelser	
› Vaccinationer	
› Tandpleje	
	OMGIVELSESAKTØRER
	Omgivelser
Bolig, beskæftigelse og økonomi (FAMILIE OG NETVÆRK)	› Boligområde
› Beliggenhed ift. socialt samvær og fritidsaktiviteter	
	› Holdninger i omgivelserne
Socialt netværk (FAMILIE OG NETVÆRK)	› Personer i netværk
› Privat netværk	
› Professionelt netværk	
› Øvrigt netværk (civilsamfund)	

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
	AKTIVITET OG DELTAGELSE
	Relationer
Socialt liv (FRITIDSFORHOLD OG VENSKABER)	› Indgå i samspil og kontakt
<ul style="list-style-type: none"> › Samspil og kontakt <ul style="list-style-type: none"> • Vise hensyn og respekt • Give og modtage kritik • Reagere på sociale signaler Venskaber • Styre følelser og impulser • Styre verbale og fysiske aggressioner › Engagement i leg 	
Identitet (UDVIKLING OG ADFÆRD)	
<ul style="list-style-type: none"> › Social fremtræden <ul style="list-style-type: none"> • Udseende • Sprogbrug 	
Deltagelse i fritidsaktiviteter (FRITIDSFORHOLD OG VENSKABER)	› Deltage i sociale fællesskaber og fritidsaktiviteter
<ul style="list-style-type: none"> › Fritidsinteresser og -aktiviteter i eller uden for foreningsregi › Fritidsklub › Rekreative aktiviteter 	
Venskaber (FRITIDSFORHOLD OG VENSKABER)	› Varetage relationer til netværk
<ul style="list-style-type: none"> › Sociale relationer uden for familien › Evnen til at etablere og fastholde venskaber › Hvorvidt fritiden anvendes sammen med venner eller alene › Muligheden for at omgås kammerater og have dem med hjemme 	
	Samfundsliv

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
Motivation (DAGTILBUD, SKOLEFORHOLD OG LÆRING)	› Varetage uddannelse
› Ambitionsniveau i forhold til potentiale › Tillid til og syn på fremskridt	
Trivsel (DAGTILBUD, SKOLEFORHOLD OG LÆRING)	
› Trivsel med kammerater › Trivsel med voksenkontakt › Fremmøde og fravær	
	› Varetage beskæftigelse
	› Varetage økonomi
	› Varetage bolig
	› Håndtere post
Kommunikation (UDVIKLING OG ADFÆRD)	Kommunikation
› Forstå meddelelser	› Forstå meddelelser
› Fremsætte meddelelser	› Fremstille meddelelser
› Evne til dialog	› Samtale
› Anvendelse af kommunikationshjælpe midler og -teknikker	› Anvende kommunikationsudstyr og -teknikker
Selvstændighed (UDVIKLING OG ADFÆRD)	Praktiske opgaver
› Almindelige opgaver og krav <ul style="list-style-type: none"> • Påtage sig en enkelt opgave • Påtage sig flere opgaver • Udføre daglige rutiner 	› Udvide hjælp og omsorg for andre

Dimensioner i Udredningsværktøjet	Kategorier, overtemaer og undertemaer i VUM
	<ul style="list-style-type: none"> › Passe ejendele › Købe ind › Lave mad › Gøre rent › Vaske tøj
Egenomsorg (UDVIKLING OG ADFÆRD)	Egenomsorg
› Af- og påklædning	› Klæde sig af og på
› Vask	› Vaske sig
› Kropspleje	› Pleje sin krop
› Spise	› Spise
› Drikke	› Drikke
› Toiletbesøg	› Gå på toilettet
› Seksualitet	› Varetage sin seksualitet
	› Dyrke interesse
	› Varetage egen sundhed
Mobilitet (SUNDHEDSFORHOLD)	Mobilitet
› Gang og bevægelse	› Gå og bevæge sig
› Ændre og opretholde kropstilling	› Ændre og opretholde kropstilling
› Bære, flytte og håndtere genstande	› Bære, flytte og håndtere genstande
› Færden med transportmidler	› Færdes med transportmidler

No regrets

11. Referencer

1. **Social- og Indenrigsministeriet.** *Socialpolitisk redegørelse.* 2019.
2. **Høstrup, M, Høgh, H og Stamhus, C.** *Fra ung til voksen med handicap - en litteraturgennemgang.* Århus : Metodecentret, 2019.
3. **Ankestyrelsen.** *Samarbejdet mellem kommuner og forældre til børn med handicap.* s.l. : Ankestyrelsen, 2020.
4. **KL.** *Sammenhængende Ungeindsats - Kommunale Eksempler.* s.l. : KL, 2018.
5. **Socialstyrelsen.** *Hurtigt fremadskridende og uhelbredelige sygdomme, der medfører alvorlige funktionsnedsættelser hos voksne - - Et fagligt inspirationsmateriale til det gode sagsforløb.* 2019.
6. —. *Kvalitet i sagsbehandlingen - en håndbog i anvendelsen af ICS og udredningsværktøjet.* 2018.
7. **Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet.** https://www.dukh.dk/media/Praksisnyt_47_-_Hj%C3%A6lp_til_hjemmeboende_voksne.pdf [Citeret: 23. Marts 2020.]
8. **Socialstyrelsen.** *Forældre til et barn med et fysisk eller psykisk handicap. Guide til hjælp og støtte.* 2013.
9. —. *Metodehåndbog. Værktøjer til udredning og handleplan på børnehandicapområdet.* 2013.
10. **Servicestyrelsen.** *Overgange for unge med handicap. Håndbog for sagsbehandlere.*
11. **Undervisningsministeriet.** *Bliv skarp på uddannelsesplanen. Vejledning til fagprofessionelle i den kommunale ungeindsats.* 2019.
12. <https://star.dk/it/borger-it/min-plan-digitalt-overblik-over-beskaeftigelsesindsatsen/>. www.star.dk. [Online]
13. **SKR nr 10137 af 10/11/2017** Orientering om samspillet mellem regler om partsrepræsentation og værgemål.
14. **DUKH.** https://www.dukh.dk/media/Praksisnyt_49_-_Bisidder_og_partsrepr%C3%A6sentant.pdf. www.dukh.dk. [Online] Juni 2015. [Citeret: 28. Maj 2020.]
15. **Socialstyrelsen.** *Samarbejdsmodellen.* 2015.
16. **Raun, Sofie Steenbjerg.** *De Tre Huse: Et redskab til børnesamtalen.* [Klar til læring] Juni 2019.
17. **Vidensportalen.** <https://vidensportal.dk/temaer/Omsorgssvigt/indsatser/signs-of-safety>. <https://vidensportal.dk>. [Online] 18. Marts 2020. [Citeret: 13. Maj 2020.]
18. **Bressendorff, Signe.** *Metodeguide til kvalificering af arbejdet med at matche barn og en plejefamilie.* 2012.
19. **Bressendorff, Signe og Madsen, Gitte Ørum.** *Vejledning i: Det personrettede tilsyn med familieplejebragte børn og unge samt råd og vejledning til plejefamilier.*

12. Linkliste

- i <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/1287>
- ii https://www.dukh.dk/media/10_Fra_barn_til_voksen_2020.pdf
- iii www.socialstyrelsen.dk/handicap
- iv <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/hurtigt-fremadskridende-og-uhelbredelige-sygdomme>
- v <https://www.uvm.dk/vejledning-og-stoettemuligheder/vejledning/ansvar-og-aktoerer/den-kommunale-ungeindsats>
- vi <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling/task-forcen-handicap/erfaringer-og-materialer>
- vii https://www.dukh.dk/media/10_Fra_barn_til_voksen_2020.pdf
- viii <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling/task-forcen-handicap/erfaringer-og-materialer> (Under overgang fra barn til voksen)
- ix FIT på socialstyrelsen.dk: <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-born-og-unge/om-dokumenterede-metoder/fit>

FIT på vidensportalen.dk: <https://vidensportalen.dk/voksne/recovery/indsatser/feedback-informations-med-treatment>
- x Erfaringer med FIT i Gladsaxe Kommune: <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-born-og-unge/om-dokumenterede-metoder/fit/kommuneinterview-om-fit/feedback-i-myndighedsarbejdet-2013-gladsaxe>
- x Film om Gladsaxe Kommunes erfaringer med FIT på kp.dk: <http://fit.kp.dk/>
- xi <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling/task-forcen-handicap/erfaringer-og-materialer> (Under overgang fra barn til voksen)
- xii <https://vidensportalen.dk/handicap/mennesker-med-komplekse-kommunikationsbehov>
- xiii <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling/task-forcen-handicap/erfaringer-og-materialer>
- xiv <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/born-med-funktionsnedsaettelser/vaerktojer-til-udredning-og-handleplan-pa-bornehandicapområdet/materialer-og-redskaber-1/ics-redskaber>

- xv <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omra-der/born-med-funktionsnedsaettelser/vaerk-tojer-til-udredning-og-handleplan-pa-borne-handicapområdet/materialer-og-redskaber-1>

- xvi <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omra-der/sagsbehandling/ny-voksenudredningsme-toden/redskaber-og-materiale>

- xvii <https://socialstyrelsen.dk/unge/psykisk-saar-barhed/metoder-og-tilgange/samarbejdsmo-dellen-1>

- xviii <https://socialstyrelsen.dk/filer/tvaergaende/ born-med-funktionsnedsaettelser/dialoglineal.pdf>

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk

Januar 2021

